

Smatram da su siromaštvo zemlje, visoka nepismenost, a naročito duga linija nasilja kroz ratove, hajdučiju, politička ubistva, stvorili jednu, s jedne strane, lakoću življenja, a s druge - lakoću ubijanja: neku vrstu fatalizma, života od danas do sutra, od koje se mlade generacije brane na razne načine: Latinka Perović

Foto: BETAPHOTO / Amir Hamzagić

svim situacijama u stanju da slobodno napravi izbor i da za taj izbor podnese konsekvence“.

Latinka NASTAVLJA: „Magistrirala sam na jeziku Ive Andrića. Potom sam magistrirala na *Fakultetu političkih nauka* baveći se kulturnom politikom Jugoslavije od oslobođenja do 1950-ih godina. Sigurno je najveća odgovornost bila moj dolazak na čelo jugoslovenske ženske organizacije. U tom dolasku je bilo, uvek sam o tome mislila, i novine i nepravde. Podmlađivanje je počinjalo od žena i ja sam tu došla među veoma iskusne žene koje su prošle ilegalni period, rat, okusile vlast. To je, za mene, bila velika škola i mislim da se tu proveravala sposobnost za ljudsku komunikaciju, za razumevanje, za toleranciju, pa ako hoćete i zrelost da razumete da vas neko ko je posvetio ceo život tome prima kao jednu mladu i novu osobu koja remeti, ako ništa drugo, generacijsku zatvorenost.

Zatim je sledio izbor, uz Marka Nikazića, za sekretara Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije. To je bio takođe jedan od pokušaja da unutar monističkog pokreta pronađete mogućnosti razvoja, novih ideja, promena. To možda izgleda suviše aposteriorno, ali ja sam ubeđena da će istraživanja potvrditi i složenost toga vremena. Ta su vremena složena u celoj Istočnoj Evropi: pobune u Istočnoj Nemačkoj, Mađarskoj, Čehoslovačkoj, Poljskoj. Nas su te pobune hranile sumnjom da je jugoslovenski režim, bez obzira na svoje razlike u odnosu na Istočnu Evropu, organski različit od nje, i mislim da je to bio jedan pokušaj demokratizacije i izlaska iz dogmatskih šema. Tako su, krajem 1960-ih godina, u svim jugoslovenskim republikama došli novi ljudi. Izgledalo je da je jugoslovenska revolucija jedna od retkih revolucija koja je uspeła da preživi mirnu smenu

vlasti. Vrlo brzo se pokazalo da je to bilo samo jedan neuspeli pokušaj i da su, manje-više, svi ljudi koji su krajem 1960-ih bili neki nagoveštaj novog, vrlo brzo, već 1970-ih, uklonjeni.

MOŽE I OVAKO

Postoji i drugi primer o Latinkinom pisanju vezanom za moj mikrofon, onako kako su ga videli čitaoci *Peščanika*. Kad sam 2023. objavio knjigu *Vek slikan mikrofonom* javila su mi se tri kupca, građevinski preduzimač iz Skoplja, blagajnik zemljoradničke zadruge iz sela Miloševa kod Velike Plane, i penzioner iz Kulpina kod Novog Sada. Pitao sam ih odakle saznanje o ovaj knjizi? „Čitali smo prikaz knjige Latinke Perović u *Peščaniku*“, rekli su.

O čemu je PISALA Latinka? U okviru Dokumentarnog programa *Radio Beograda 2* godinama postoji emisija *Govori da bih te video*. Njen urednik je bio novinar Dragoslav Simić. Pred svakog učesnika svoje emisije Simić je stavljao mikrofon i puštao ga da u tišini studija spontano, ali koncentrisano, bez njegovih pitanja i potpitanja, izgovara svoju

DOVOLJNO JE PRATITI DNEVNU ŠTAMPU, NE SAMO ČITATI ISTRAŽIVANJA KOJA VRŠE NAŠI SOCIOLOZI DANAS, PA DA VIDITE KAKO SU SE DUBOKO POREMETILI I KRITERIJI, I OSLABILE INSTITUCIJE KOJE BI MOGLE DA UTIČU NA IZGRADIVANJE TIH KRITERIJA. PRI TOME, JA POSEBNO MISLIM NA CRKVU KOJA BI BAŠ U TRENUTKU TOG DUBOKOG POREMEĆAJA VREDNOSTI IMALA NEZAMENLJIVU ULOGU U VRAĆANJU UNIVERZALNIH HRIŠĆANSKIH VREDNOSTI: NE KRADI, NE LAŽI, NE UBIJ

životnu priču. (...) Ove 2022. izišla je nova knjiga - *Vek slikan mikrofonom, Knjiga za čitanje i slušanje* koju čini izbor od 40 životnih priča. Autor pomenute dve knjige je i autor sajta *Audio i foto arhiv*. Tako je došlo do „srećnog spoja pisanog i snimljenog teksta koji se može čitati u knjizi i slušati na sajtu“. To ovu knjigu čini „jedinstvenom u domaćoj izdavačkoj praksi“. Emisija, knjiga i sajt bili su primećeni u javnosti. U emisiji *Govori da bih te video* učestvovali su muškarci i žene koji pripadaju različitim generacijama, nacijama i društvenim grupama. Različite su i njihove profesije i deologije.

Među danas brojnim autorima knjiga sećanja, koji pretenduju da svoja lična sećanja identifikuju sa istorijom, Simić se izdvaja time što dosledno razlikuje istoriju i sećanje. On zna, kako kaže sociolog Todor Kuljić (*Uzroci i pravci promene slike istorije krajem 20. veka*), „istorija je oblast kolektivnog, a sećanje pojedinačnog. Istorija je bila jedna, a sećanja uvek ima više“. Drugim rečima, kako shodno Kuljiću zaključuje istoričar Milivoj Bešlin (*Ideja moderne Srbije u socijalističkoj Jugoslaviji*, knj. 1, Novi Sad-Beograd 2022), „Akteerima je dopušteno da se sećaju, ali ne i istoričarima“.

Latinka NASTAVLJA: Simić ne vidi sebe kao istoričara. On rekonstruiše životne priče pojedinaca u raznim ulogama: projektanata ideologija i politika, njihovih izvršilaca i žrtava. On, zapravo, pomoću mikrofona, stvara jednu vrstu istorijskih izvora...“

O NAMA, GLAS PROŠLOSTI I GLAS SADAŠNJOSTI

Latinka GOVORI: Kod nas se vrlo često govori o tome da smo mi, naročito poslednjih godina, posle svih kriza koje je zemlja preživela, zarobljeni teorije mentaliteta, i da smo takoreći taj men-

talitet pretvorili u neki zatvor sa čvrstim rešetkama iz kojih ne može da se izide. Ja, međutim, spadam u one istraživače srpske prošlosti koji veliki značaj pridaju mentalitetu. Smatram da su siromaštvo zemlje, visoka nepismenost, a naročito duga linija nasilja kroz ratove, hajdučiju, politička ubistva, stvorili jednu, s jedne strane, lakoću življenja, a s druge - lakoću ubijanja: neku vrstu fatalizma, života od danas do sutra, od koje se mlade generacije brane na razne načine.

Naravno, kad govorimo o mentalitetu, uvek pokušavam da vidim šta su to konstante koje se vuku kroz dva veka naše moderne istorije. Mislim, i ne smatram da to ima nekakav negativan značaj, da nas određuje nacionalizam koji se ne podudara sa onim što se u političkoj teoriji naziva nacionalnim interesom, odnosno ta potreba da se zatvorimo prema drugima, da se plašimo od sveta i od susreta sa njim, da se bojimo promena, a da opet na sve te izazove koji su neizbežni za svaki narod kroz istoriju, naročito u moderno doba, odgovaramo arogancijom, nasiljem, da se, u suštini, udaljavamo od onoga što se ovde tako lako i uvek bez preciziranja značenja naziva nacionalni interes. Moram reći da su nacionalni interes za nas pretežno bili okviri države kao takve, za koju vredi umirati jer je to borba na život i smrt, a vrlo malo vrednosti društva. Nas je u istoriji zanimalo ratovanje, o tome smo stvorili jednu heroiku, to je deo naše istorije, ali vrlo malo nas je zanimalo kako živi naš čovek, kako se školuje, leči, kakvi su njegovi putevi i domovi.

Latinka OPOMINJE: „Dakle, bez tog unutrašnjeg sadržaja nacionalnog interesa teško da se može realizovati i taj drugi interes: država među narodima u svetu koja ima dostojanstvo, ima kriterije, koja je respektabilna zbog toga što je u stanju da ispuni svoje obaveze koje je pred međunarodnom zajednicom preuzela. Odnosno, onako kako cenite život pojedinca unutar zemlje, tako ga i predstavljate drugima i svetu. Naš problem nije samo u tome što je državno pitanje nedefinisano u smislu granica, naš problem je u tome što na svakom koraku osećate razaranje države iznutra koje se manifestuje u veoma širokoj socijalnoj patologiji.“

Ako se institucije odvoje od svoje osnovne funkcije, ako sve liče jedna na drugu jer streme jednom cilju - državi koju kao Moloha treba hraniti životima ljudi, onda nema društva, ali ni države. I u takvoj situaciji pojedinac može da napravi izbor koji ga najmanje čini objektom. Dovoljno je pratiti dnevnu štampu, ne samo čitati istraživanja koja vrše naši sociolozi danas, pa da vidite kako su se duboko poremetili i kriteriji, i oslabile institucije koje bi mogle da utiču na izgrađivanje tih kriterija. Pri tome, ja posebno mislim na Crkvu koja bi baš u trenutku tog dubokog poremećaja vrednosti imala nezamenljivu ulogu u vraćanju univerzalnih hrišćanskih vrednosti: ne kradi, ne laži, ne ubij.

Da vam skakavci ne pojedju nijedan dan života, treba da preuzmete odgovornost, i da za to platite cenu. Lakše je pobeći iz života: teško je izneti ga na svojoj grbači do kraja. ■